

Beslut i överprövningsärende

Riksåklagarens beslut

Riksåklagaren ändrar inte beslutet.

Bakgrund

Ett antal personer (anmälarna) gjorde i oktober 2020 en polisanmälan mot högt uppsatta befattningshavare i Eritrea. Det anmälda brottet var brott mot mänskligheten, påtvingat försvinnande och tortyr mot den svenske medborgaren Dawit Isaak.

Anmälan fördelades på en åklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (åklagaren). Den 12 januari 2021 beslutade åklagaren i ärende AM-156654-20 att inte inleda förundersökning. Anmälarna begärde tillsammans med andra personer överprövning av beslutet och den 28 maj 2021 beslutade en högre åklagare vid Utvecklingscentrum i ärende AMR-3285-21 att inte ändra åklagarens beslut.

Anmälarna och ytterligare en person har nu begärt att riksåklagaren ska överpröva och ändra den högre åklagarens beslut.

Av Riksåklagarens riktlinjer, Överprövning och annan prövningsverksamhet (RåR 2013:1), följer bl.a. att prövning i princip endast ska ske i en instans. Det innebär att riksåklagaren normalt inte tar upp åklagarbeslut till granskning när beslutet redan har granskats av en högre åklagare, dvs. en överåklagare eller en vice överåklagare. Riksåklagaren kan dock göra en prövning i sak om riksåklagaren finner skäl till det. Jag har i detta ärende funnit att det finns skäl att granska ärendet i sak.

Det noteras att en liknande anmälan har prövats i sak av riksåklagaren den 25 mars 2015 i ärende ÅM 2014/8820 och därefter omprövats den 14 september 2016 i ärende ÅM 2016/4795.

Jag har tagit del av de elektroniska akterna i ärendena AM-156654-20 och AMR-3285-21.

Skälen för beslutet

Jag delar åklagarens bedömning att det finns anledning att anta att brott mot mänskligheten genom påtvingat försvinnande har förövats mot Dawit Isaak från och med den 1 juli 2014 (2 § första stycket 9 lagen [2014:406] om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser).

Brottet mot Dawit Isaak har förövats och kan antas fortfarande pågå utom riket. För brottet gäller universell jurisdiktion. Det innebär att svensk domstol är behörig att döma för brottet i enlighet med svensk lag (2 kap. 3 § 6 brottsbalken [BrB]). Av detta följer att en åklagare i Sverige är behörig att inleda förundersökning.

En förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken [RB]). Om det är uppenbart att brottet inte går att utreda, behöver förundersökning dock inte inledas (1 § andra stycket). Undantaget från den s.k. förundersöknings- och åtalsplikten innebär att om det redan på anmälningstadiet står klart att brottet inte går att utreda och att någon lagföring därför inte kan ske så ska förundersökning inte inledas. I förarbetena till bestämmelsen nämns som exempel att ett brott har begåtts utomlands och varken bevisning eller misstänkt finns i Sverige och inte heller bedöms bli tillgänglig för svenska myndigheter genom t.ex. rättslig hjälp, utlämning eller överlämning (se prop. 1994/95:23 s. 95 f.). Riksåklagaren har i beslutet från 2015 uttalat att bestämmelsen måste tolkas som att en förutsättning för att en svensk förundersökning ska inledas är att den bevisning som vid en inledande bedömning kan förutses behöva inhämtas i sina väsentliga delar antingen redan är tillgänglig i Sverige eller kan väntas bli tillgänglig här genom rättsligt bistånd eller på annat sätt, t.ex. genom att förhörspersonen frivilligt reser hit för förhör. Ytterligare en förutsättning är att den person som pekats ut av anmälaren som ansvarig för brottet eller som kan antas bli föremål för en utredning befinner sig i Sverige eller kan väntas komma hit på frivillig väg eller genom ett överlämnings- eller utlämningsförfarande. Dessutom ska det kunna förutses att det misstänkta brottet inte utreds och lagförs i gärningslandet. (ÅM 2014/8820). Förundersöknings- och åtalsplikten gäller inte heller om den som är misstänkt åtnjuter immunitet och därmed är skyddad mot offentlig maktutövning. En förundersökning ska då inte inledas (2 kap. 7 § BrB).

Åtal för brott som förövats utom riket får i vissa fall väckas endast efter ett åtalsförordnande från regeringen (2 kap. 5 § 2 stycket BrB). Lagtexten anger inte några kriterier för när ett åtalsförordnande bör meddelas. En lämplighetsavvägning ska göras i det enskilda fallet. Intresset av att en lagföring kommer till stånd ska vägas mot vilka praktiska möjligheter som finns för en rättegång i Sverige, t.ex. den bevisning som finns här eller kan skaffas in och den tilltalades personliga närvaro vid rättegången. Även folkrättsliga eller utrikes-

politiska överväganden kan behöva göras och frågor om immunitet kan uppkomma (se Ds 2014:13 s. 43 samt prop. 2013/14:146 s. 56).

Bedömning

Anmälan avser ett mycket allvarligt brott mot en svensk medborgare och det finns därför ett påtagligt svenskt intresse av lagföring. Brottet har förövats och kan fortfarande antas vara pågående i Eritrea. En förutsättning för att inleda förundersökning är att det finns förutsättningar att utreda och lagföra brottet i Sverige. Det innebär att den bevisning som vid en inledande bedömning behövs för att utreda brottet i väsentliga delar antingen finns tillgänglig för svenska myndigheter eller kan förväntas bli det. Jag kan konstatera att viss muntlig bevisning som åberopats av anmälarna finns tillgänglig i Sverige. Det framstår heller inte som uteslutet att det därutöver skulle vara möjligt att säkra viss ytterligare bevisning. Förundersökningen förutsätter emellertid också att utredningsåtgärder kan vidtas på plats i Eritrea och det kan inte ske utan tillstånd och biträde av behöriga myndigheter i Eritrea. Mot bakgrund av det politiska läget i Eritrea och den dialog som hittills utan framgång förts om Dawit Isaak, bedöms förutsättningarna för samarbete mellan svenska och eritreanska myndigheter som ytterst begränsade. De anmälda personerna tillhör den politiska ledningen i Eritrea. De varken befinner sig i Sverige eller väntas komma hit på frivillig väg och möjligheten att få dem utlämnade eller överlämnade till Sverige för lagföring bedöms i praktiken som utesluten.

Därtill kommer som en ytterligare förutsättning för åtal att regeringen bifaller en ansökan om åtalsförordnande. Som åklagaren anger i sitt beslut bör möjligheten att få ett sådant tillstånd vägas in redan i samband med frågan om förundersökning ska inledas. I samband med att riksåklagaren prövade frågan 2015 och 2016 gjordes efter kontakt med Utrikesdepartementet bedömningen att ett beslut om att inleda förundersökning skulle riskera att minska möjligheten för ett frigivande av Dawit Isaak, vilket enligt riksåklagaren var ett intresse som vägde tyngre än intresset av att inleda förundersökning. Jag konstaterar att det inte har framkommit något som ger anledning för mig att nu göra en annan bedömning i denna del. Min uppfattning är dock att alldeles oavsett bedömningen i frågan om åtalsförordnande så är utrednings-svårigheterna så uppenbara att en förundersökning redan av det skälet inte ska inledas.

Jag delar därför den högre åklagarens bedömning att det saknas skäl att ändra åklagarens beslut.

Upplýsningar

Riksåklagarens beslut kan inte överprövas eller på annat sätt överklagas.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad, vice riksåklagare Katarina Johansson Welin, efter föredragning av kammaråklagaren Sara Sundström. I ärendets handläggning har även biträdande tillsynschefen Sofie Lundin deltagit.

Katarina Johansson Welin

Sara Sundström

Kopia för kännedom till:
Utvecklingscentrum